

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐԲԻԱ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Բանալի բառեր՝ Հայաստանի ազգային գրադարան, Ստամբուլի Աթաթուրքի անվան գրադարան, հայ տպագրության պատմություն, համագործակցություն, մշակույթ:

Keywords. National Library of Armenian, Ataturk Library of Istanbul, history of Armenian printing, cooperation, culture.

Հայ ժողովուրդը, գաղթելով պատմական Հայաստանի տարբեր գավառներից և սփռվելով աշխարհով մեկ, օտար ափերում իր ինքնությունը պահպանելու համար ապավինեց իր հավատքին, գրին ու գրականությանը: Հարյուրամյակների ընթացքում տարբեր գաղթօջախներում հիմնադրվեցին տպարաններ, կրթօջախներ, մշակութային միություններ, որոնց հիմնական առաքելությունը ազգային մշակութային արժեքների պահպանություն էր:

Հայ գրի ու մշակույթի պահպանությունն այսօր նույնքան արդիական է, որքան դարեր առաջ: Այսօր հրատապ խնդիր է դարձել հավաքել ու պահպանել աշխարհով մեկ սփռված մշակութային ժառանգությունը՝ հետագա դարերին այն ի պահ տալու համար: Հայաստանի ազգային գրադարանը, որն այսօր հայ գրատպության ամենախոշոր պահոցն է, լծվել է այս բարդ ու դժվարին գործին: Նպատակը՝ ստեղծել Համահայկական թվային գրադարան, մեկ ամբողջական հարթակում հավաքել և ամբողջացնել տարբեր վայրերում տպագրված գրքերի մատենագիտական նկարագրություններն իրենց թվային տարբերակներով: Նպատակի իրագործման հիմնական նախագծերը «Հայ գիրք» և «Հայ մամուլ» շտեմարաններ են:

Նպատակի իրագործման համար համագործակցություն է սկսվել աշխարհի խոշոր գրադարանների, տարբեր գաղթօջախներում գործող հայագիտական կենտրոնների հետ: Կատարվում են ուսումնասիրություններ, փոխանակվում են գրքերի թվային տարբերակներ, որոնք համալրում են «Հայ գիրք» շտեմարանում բացակա գրքերի մատենագիտական նկարագրություններն ու թվային տարբերակները:

2017 թ. ամռանը «Հրանտ Դինք հիմնադրամ»-ի հայաստանյան գրասենյակը էլեկտրոնային նամակի միջոցով տեղեկացրեց «Turkey-Armenia Fellowship scheme» ծրագրի մասին: Մինչ այդ, «Հրանտ Դինք» հիմնադրամը, Եվրասիա համագործակցության հիմնադրամի հետ համատեղ, նախաձեռնել էր «Հայաստան-Թուրքիա փորձագիտական երկխոսության խումբ» նախագիծը: Նախատեսվում էր մշակել հարևան երկրների միջև

վստահության ամրապնդմանը և հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղված միջոցառումների ցանկ՝ հիմնվելով քաղաքացիական հասարակության կողմից մինչ օրս ձեռք բերված արդյունքների վրա: Ծրագրի նպատակն էր ամրապնդել Հայաստանի և Թուրքիայի կառավարական, հասարակական կազմակերպությունների ու մասնավոր հատվածի միջև երկխոսությունը՝ տարածաշրջանում կապեր հաստատելու, այդ կապերը պահպանելու և տեղական գործընկերների կարողությունները զարգացնելու միջոցով:

Հայաստանի ազգային գրադարանը ներկայացրեց համապատասխան հայտը և պատրաստակամություն հայտնեց մասնակցելու վերոհիշյալ ծրագրին: «Հրանտ Դինք»-ի հայաստանյան գրասենյակը կազմակերպեց կոնֆերանս, որին մասնակցեցին նաև Ազգային գրադարանի ներկայացուցիչները: Ներկայացվեց ծրագրի ձևաչափը. 10 մասնագետ Հայաստանից և Թուրքիայից հնարավորություն ունեին 4-8 ամիս ապրելու և աշխատելու հրավիրող կազմակերպությունում: «Եվրասիա» համագործակցության հիմնադրամը հայ-թուրքական ծրագրեր իրականացնելու համար ֆինանսավորել էր այնպիսի կազմակերպությունների, ինչպիսիք են Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոնը, Հայկական միջազգային քաղաքական հետազոտությունների խումբը, Երևանի մամուլի ակումբը, Patker Photo ՍՊԸ-ն, Գլոբալիզացիայի և տարածաշրջանային համագործակցության վերլուծական կենտրոնը, Քաղաքների կայուն զարգացման հիմնադրամը և Երիտասարդական ակադեմիան: «Եվրասիա» համագործակցության հիմնադրամն իր ուշադրությունը կենտրոնացել է երեք ոլորտներում.

- աջակցություն մշակութային ծրագրերին,
- հետազոտություններ,
- հայտնի լրագրողների և կարծիքներ ձևավորողների փոխայցելություններ (պաշտոնաթող պաշտոնյաներ, գիտնականներ և այլն) Հայաստան և Թուրքիա:

2017-2018 թթ. ընթացքում 37 կազմակերպություն Թուրքիայից և 33-ը Հայաստանից հանդես եկան որպես Հյուրընկալող կազմակերպություն:

Ըստ ծրագրի՝ Հայաստանի ազգային գրադարանի երկու աշխատակիցներ՝ Աստղիկ Վարդանյանը և Անի Սարգսյանը, մեկնեցին Ստամբուլ՝ Աթաթուրքի անվան գրադարան:

Հայաստանի ազգային գրադարանի աշխատակիցներին հնարավորություն ընձեռվեց նպատակին ծառայող ուսումնասիրություն կատարել Ստամբուլում, որը համարվում է հայ տպագրության ամենաբեղմնավոր և ամենահին օջախներից մեկը: Հայ տպագրությունն այստեղ սկզբնավորվել է 1568 թ. Աբգար Դ-ի Թոխաթեցու ջանքերով, մինչդեռ Կ.Պոլսում թուրքերեն առաջին գիրքը տպագրվել է 161 տարի հետո՝ 1729 թ.:

Ստամբուլում առաջին գրադարանը կառուցվել է 1924 թ. Շեհրմանեթիում: 1939 թ. Ստամբուլի քաղաքապետը քաղաքապետարանի անդամների հետ որոշում է ընդունել

հիմնադրել թանգարան-գրադարան: 1931 թ. հանձնախումբը հավաքվել է Շիշլիի Աթաթուրքի տանը և Բեյազետի մահմադականների աստվածաբանական դպրոցում հավաքել գրքերը: 1945 թ. գրադարանը առանձնացվել է թանգարանից: 1960-ական թվականներին շենքը այլև չէր կարող ծառայել որպես գրադարան՝ հավաքածուն չտեղավորելու պատճառով: (տե՛ս նկ. 1)

Թուրքիայի Հանրապետության 50-ամյակի առիթով 1973 թ. գրադարանի համար նոր շենք է կառուցվել Տակսիմ պողոտայում, 1981 թ. այն կոչել են Աթաթուրքի անունով: Գրադարանը սկսել է գործել 100 նվիրատուների կողմից նվիրաբերած մոտ 140,000 միավոր գրականություն հավաքածուով: Այժմ գնումների և նվիրատվությունների արդյունքում ֆոնդը կազմում է 500.000 միավոր գրականություն՝ ձեռագրեր, ատլասներ, քարտեզներ, տարեգրքեր, ալբոմներ, հատուկ հավաքածուներ Ստամբուլի մասին: Ունի 1,000,000 թվայնացված էջ:

Աթաթուրքի անվան գրադարանի բաժիններն են՝ Հիմնական գրախանութ, Մամուլի ընթերցասրահ, Ընդհանուր ընթերցասրահ, Հազվագյուտ գրքեր /Անձեռնմխելի ֆոնդ/, Մատակարարման և նվիրատվության բաժին, Կազմավորման և վերականգնման բաժին, Ցուցասրահ, Կոնֆերանսների դահլիճ: Ունի երկու ընթերցասրահ, որոնցից Մամուլի ընթերցասրահը սպասարկում է մինչև 1935 թ. հրատարակված գրքերն ու պարբերականները, իսկ Ընդհանուր ընթերցասրահում՝ 1935 թ. հետո հրատարակված գրքերն ու պարբերականները: Ընթերցասրահները աշխատում են 24 ժամ:

Առաջնորդվում են անգլո-ամերիկյան մշակման կանոններով: Գրադարանն ունի մեծ թվով այցելուներ՝ դպրոցականներ, ուսանողներ, հետազոտողներ և գիտաշխատողներ:

Ընդհանուր հավաքածուի մեջ առանձնահատուկ տեղ ունի հայերեն գրականությունը՝ գրադարանի կայքէջում հատուկ ընդգծումով: Ծրագրի շրջանակում Հայաստանի ազգային գրադարանի աշխատակիցների այցի հիմնական նպատակը այդ հավաքածուի ուսումնասիրությունն էր՝ «Հայ գիրք» շտեմարան չներառված կամ բացակա դրված գրքերի թվային տարբերակները համալրելու համար:

«Հրանտ Դինք» հիմնադրամի Թուրքիա-Հայաստան փորձի փոխանակման կարճաժամկետ նախագծի շրջանակում Աթաթուրքի անվան գրադարանում կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում ունեցել ենք հետևյալ արդյունքները.

ա. Գրադարանի հայերեն հավաքածուից, որը կազմում է 1600 անուն (1512-1935 թթ.), ուսումնասիրվել է շուրջ 1300 անուն հայերեն գիրքը:

բ. Հայտնաբերվել է 57 անուն հայերեն ու հայատառ թուրքերեն տպագիր և 1 անուն ձեռագիր գիրք, որոնց մատենագիտական նկարագրությունները կամ թվային տարբերակները առկա չէին «Հայ գիրք» շտեմարանում:

գ. Սքանավորվել և թվայնացվել են այդ գրքերը: Նրանցից 28 անուն հայերեն գրքերի մատենագիտական նկարագրությունները առկա էին «Հայ գրքի» համահավաք ցանկերում և շտեմարանում, սակայն այդ նկարագրությունները կատարվել էին ըստ մատենագիտական աղբյուրների. փաստացի գրքերը չէին ուսումնասիրվել: 28 անուն հայերեն գրքերը բոլորովին նոր անուններ են և բացակայում են հայաստանյան գրադարանների հավաքածուներից:

Սքանավորված գրքերից՝ 5-ը հնատիպ շրջանի գրքեր են (1512-1800 թթ.), 3-ը վաղ շրջանի գրքեր են (1801-1850 թթ.), 29-ը՝ 1851-1900 թթ., 7-ը՝ 1901-1920 թթ., 13-ը՝ 1920-ից բարձր:

դ. Ուսումնասիրվել են Ստամբուլի պետական տարբեր կառույցների գրադարաններ՝ պարզելու պահպանվող հայերեն գրքերի առկայությունը:

ե. Աշխատակիցներն այցելել են Ուսուցչաց հիմնարկ, ծանոթացել տարիների ընթացքում նրանց կողմից ձեռք բերված գրականությանը, ուսումնասիրել առկա 2000 անուն գրականության մեծ հատվածը:

զ. Այցելել են նաև Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի գրադարան, թանգարան, ծանոթացել նրանց հարուստ գրականությանը:

է. Այցելել են պրն. Բուզանդի գրախանութը, որը գրադարան չէր, բայց ուներ հնատիպ և ձեռագիր ժառանգություն:

ը. Ծրագրի շրջանակում մասնակցել են «Հրանտ Դինք» միջազգային մրցանակաբաշխության 9-րդ տարեդարձի արարողությանը:

Շարունակական համագործակցության արդյունքում ակնկալվում է, որ Հայաստանի ազգային գրադարանը հանդես կգա որպես հյուրընկալվող կառույց՝ հատկապես Աթաթուրքի գրադարանի մասնագետների համար:

Մշակույթն այն ոլորտն է, որը դուրս է քաղաքական և դիվանագիտական սահմաններից և համընդհանուր է բոլորի համար: Այդ առումով հայ-թուրքական երկխոսության համար կազմակերպվում են փոխայցեր, որտեղ *Գիրքը* հանդես է գալիս որպես

Հայաստան-Թուրքիա ընկերակարության, իսկ «Հրանտ Դինք» հիմնադրամը՝ աջակցության հիմնաքար:

SUMMARY

Turkey-Armenian collaboration is important for two nations. According to the Turkey-Armenia short-term experience exchange project of the Hrant Dink Foundation 2 librarians from the National Library of Armenia visited the Ataturk Library (Istanbul) for bibliographic research.

Within the scope of this project, 2 librarians studied the Armenian books and periodicals in Ataturk Library. As a result 57 new book titles were found in the Ataturk library collections.